

УДК 351.74(477)

В.Г. ГРИЦЕНКО, канд. юрид. наук, Криворізький педагогічний університет ім. Володимира Вінниченка

ЗАВДАННЯ ПРАВООХОРОННОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Ключові слова: правоохоронна система, завдання державних органів, органи внутрішніх справ, правопорядок

На сучасному етапі демократичних перетворень в Україні, європейського вектору розвитку та розпочатої реформи правоохоронної системи, особливо важливим постає питання виконання правоохоронної функції. Різноманітність напрямків, завдань і функцій, які здійснюються силами охорони правопорядку, потребує належної правової регламентації, розгляду механізму взаємодії як невід'ємної складової процесу управління [1, с.73]. Так, загальнотеоретичне осмислення завдань і функцій правоохоронної системи, їх детальний та комплексний аналіз і характеристика сприятимуть внесенню реальних якісних змін у практичну діяльність правоохоронних органів.

Існуючі інтереси держави у правоохоронній сфері перетинаються з потребами суспільства, адже однією з основних функцій держави та запорукою стабільності суспільства є охорона та забезпечення правопорядку. Здійснення державою правоохоронної функції є конституційним обов'язком держави та її органів. Інші функції, які здійснюють органи правоохоронної системи, взаємодіють одна з одною, доповнюють одна одну.

Незважаючи на наявність цілої низки наукових досліджень і публікацій з визначення завдань правоохоронної системи України, зокрема, таких учених, як: В.Т. Білоус, В.І. Дяченко, О.В. Ільченко, М.С. Кельман, В.М. Корельський, І.Є. Марочкин, О.Ф. Скакун, С.Г. Стеценко, О.І. Ющук та інших, які розглядали наведені категорії, роблячи акцент на

переліку тих чи інших функцій та завдань правоохоронної системи взагалі, інші науковці, такі, як Ю.П. Битяк, С.А. Горелишев, О.Л. Самофалов, роблять акцент на класифікації завдань та функцій, через перелік цих категорій у окремих правоохоронних органів.

Діяльність органів правоохоронної системи є багатоплановою. Кожен правоохоронний орган несе відповідальність у межах своїх повноважень і приймає участь в розвитку предмету своєї діяльності. Але усі правоохоронні органи об'єднують спільність завдань, що перед ними стає.

Спрямованість діяльності правоохоронних органів трансформується в її завдання. Правовий зміст завдань стабілізує, впорядковує її. Розглянемо визначення завдань правоохоронної системи.

Головне завдання правоохоронних органів – відновлення порушеного права. Це комплекс правових дій, на які примушують фізичну або юридичну особу, що порушила право, зумовила збитки, заподіяла злочин або інші негативні наслідки. Чинним законодавством передбачено процедуру відшкодування моральної або матеріальної шкоди, визначені виплати по компенсації за неправомірні дії органів правоохорони. Діяльність правоохоронних органів є публічною, багатоплановою та підконтрольною.

Завдання, взагалі – це цілі, досягнення яких бажано до визначеного моменту часу у межах періоду, на який розраховано управлінське рішення [2, с.63]. Тому завдання вказують на безпосередню ціль (мету) правоохоронної системи, які підлягають кількісній характеристиці.

Так, І.Є. Марочкин та В.В. Афанасьєв розглядають завдання правоохоронної системи як гарантований захист та швидке поновлення порушених прав, свобод та інтересів особи, громадянина та суспільства, матеріально-духовних цінностей, захисту конституційного ладу, суверенітету та територіальної цілісності держави [3, с.22].

О.М. Музичук розмежовує завдання суб'єктів правоохоронної системи: виконання

таких правоохоронних завдань як розслідування кримінальних справ, проведення оперативно-розшукових заходів, протидія організованих та економічній злочинності, виконання судових вироків, охорона стратегічно важливих об'єктів повинні професіонали з числа атестованих працівників міліції, які мають відповідну освіту. А такі завдання, як охорона об'єктів; патрулювання окремих районів та кварталів у населених пунктах; підтримка належного порядку під час масових видовищних заходів; перевезення та охорона цінних вантажів; обслуговування контрольно-пропускних систем; забезпечення особистого захисту політичних діячів, бізнесменів та інших громадян; захист від шантажу, домагань, анонімних погроз; розшук безвісно зниклих; збирання та подання здобутих доказів у кримінальних та цивільних справах; проведення розслідування пов'язаного із страховою діяльністю та фінансовими підлогами; збирання економічної інформації та проведення економічних аналізів про перспективу розвитку господарських об'єднань, закордонних промислових і фінансових угруповань, про доцільність придбання цінних паперів та інші можуть виконувати члени громадських формувань, звільнивши значну кількість працівників правоохоронних органів для виконання більш важливих правоохоронних функцій, наприклад, щодо розкриття тяжких і резонансних злочинів [4].

Отже, завдання правоохоронної системи – це складові елементи мети (цілі), що направлені на гарантування безпеки та захисту прав, свобод та інтересів особи, громадянина, держави та суспільства в цілому, збереження суверенітету, територіальної цілісності держави та конституційного ладу і створення умов для швидкого поновлення порушених прав.

Так, В.І. Дяченко до завдань правоохоронної системи відносить: гарантування захисту і швидкого поновлення порушених прав, свобод і законних інтересів особи, матеріальних і духовних інтересів суспільства, захисту конституційного ладу, суверенітету і територіальної цілісності держави [5, с.7]. В.Т. Білоус виділяє п'ять базисних завдань: по-перше, збе-

реження (охорона) існуючого конституційного ладу; по-друге, захист конституційних прав і свобод громадян; по-третє, захист правомірних інтересів вітчизняного товаровиробника; по-четверте, цілеспрямований розвиток системи правоохоронної діяльності, зокрема поліпшення їх кількісних та якісних показників; по-п'яте, боротьба зі злочинністю [6, с.40].

За часів СРСР найважливішим завданням була, як правило, лише одна з її складових (важлива, проте не головна і тому гіпертрофована) – боротьба зі злочинністю.

В сучасності правоохоронна діяльність використовується більш як засіб управління та контролю. Спостерігається збільшення впливу правоохоронної діяльності на фінансово-банківську сферу, на стан різних галузей народного господарства, на приватизацію державних підприємств та інше. Але при цьому застосовується ефективна протидія соціальним відхиленням та правопорушенням [7, с.204]. Зміст впливу правоохорони лише повинен доповнити фінансові, економічні та технічні рішення у процесі соціально-правового управління, не замінюючи їх. Вплив правоохоронних органів має до того ж попереджувальне призначення.

Специфіка правоохоронних органів проявляється у тому, що вони водночас є і органами державного управління, оскільки на них поряд з правоохоронними завданнями покладаються й управлінські [8, с.9].

Правоохоронна діяльність спрямована проти небажаних соціальних явищ, має конструктивний характер, на основі якого правові рішення спрямовані на доповнення економічних, технічних та фінансових рішень, комплексно впливаючи на припинення та подальше обмеження цих явищ [1, с.228].

Спрямованість будь-якої діяльності межує із поняттям «управління» або «керівництво» правоохоронною діяльністю, які є предметом адміністративного права.

Отже, доцільним буде запропонувати такий перелік завдань правоохоронної системи:

– охорона конституційного ладу, суверенітету та територіальної цілісності держави;

– захист прав, свобод і законних інтересів громадян, юридичних осіб, суспільства та держави в цілому;

– боротьба зі злочинністю;

– цілеспрямований розвиток системи правоохоронних органів.

1. Охорона конституційного ладу, суверенітету та територіальної цілісності держави.

Захист конституційного ладу – це система заходів та дій з попередження, припинення, розслідування того, що негативно впливає на розвиток держави і суспільства, виявлення винних та виконання щодо них покарань. Гарантувати конституційний лад означає здійснювати його захист через подолання усього негативного у сфері політики, економіки, соціального та духовного життя суспільства [9].

2. Захист прав, свобод і законних інтересів громадян, юридичних осіб, суспільства та держави в цілому.

Правоохоронні органи вирішують одне конституційне завдання – захист прав, свобод і законних інтересів особи, хоча реалізують його різними способами [10].

Основне завдання у діях правоохоронних органів – це захист та відновлення порушеного права. Мається на увазі система правомірних дій, до яких примушується фізична або юридична особа, що спричинила своїми діями збитки або будь-які інші негативні наслідки, до їх відшкодування. Для цього передбачено процедури скасування незаконного рішення, прийнятого державним органом (або й правоохоронним органом), встановлено порядок відновлення порушених правовідносин, відшкодування моральної або матеріальної шкоди, закріплено компенсаційні виплати за неправомірні дії правоохоронних органів тощо [6, с.8].

Правоохоронні дії тісно пов'язані між собою. Вони утворюють цілісну правоохоронну сферу, охоплюючи відновлення неправомірно порушеного права органами виконання.

3. Боротьба зі злочинністю.

Зосередження діяльності правоохоронних органів на одному антикриміногенному напрямі було би не зовсім правильним. Бороть-

ба зі злочинністю є, безперечно, важливим завданням їхньої діяльності. За Указом Президента України від 21.07.1994 р. «Про невідкладні заходи щодо посилення боротьби із злочинністю» правоохоронним органам приписується «вважати боротьбу із злочинами проти особи, злочинністю в економічній сфері, зокрема в кредитно-фінансовій та банківських системах, у зовнішньоекономічній діяльності» [11]. Разом із тим, слід зауважити, що поняття боротьби зі злочинністю може трактуватися як теза, що знайде своє втілення в політичних або відомчих цілях, адже це поняття, насамперед, є оціночним.

Під прикриттям боротьбою зі злочинністю в сучасному суспільстві можуть викриватись посилення правоохорони, тиск на комерційні та господарські структури, бюрократія в прийнятті управлінських рішень, тобто, насамперед, відбувається зменшення захисту прав людини.

4. Цілеспрямований розвиток системи правоохоронних органів.

Це комплекс мір, які стосуються реформування системи правоохоронних органів, вдосконалення, створення розвинутої системи органів правоохорони, розвиток працівників правоохоронної системи України, використання підготовлених кадрів, удосконалення системи особистісно-професійного розвитку тощо [12, с.412].

Отже, правоохоронні органи повинні застосовувати на практиці форми прямих зв'язків, враховуючи ступень важливості та складності завдань, що перед ними ставлять.

В обставинах, що склалися на сьогодні, реалізація комплексу заходів, що направлені на збільшення ефективності функціонування правоохоронної системи, стає невід'ємною частиною реформування. Правоохоронна система, як і колись, залишається громіздкою та неспроможною вирішувати нові стратегічні завдання, виконувати свої безпосередні функції. Хоча на сьогодні і спостерігається збільшення потенціалу правоохоронних структур, але робота їх є малоефективною. Отже, все це дає привід для подальшого реформу-

вання системи правоохоронних органів, формування основних цілей та пріоритетних напрямків подальшого розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ківалов С. В. Адміністративне право України : навч. посібн. / С. В. Ківалов, Л. Р. Біла-Тіунова ; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». – 6-е вид. – Одеса : Фенікс, 2012. – 399 с.
2. Шестак Л. В. Адміністративне право : навч. посіб. / Л. В. Шестак. – Чернігів : ЧДПЧТП, 2011. – 254 с.
3. Організація судових та правоохоронних органів : навч. посібник для студентів юрид. спеціальностей вищих навч. закладів освіти / І. Є. Марочкін, В. В. Афанасьєв, В. С. Бабкова та ін. ; за ред. І. Є. Марочкіна, Н. В. Сібільової, О. М. Толочка. – Харків : Право, 2000. – 272 с.
4. Суб'єкти та об'єкти правоохоронної системи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1580011945048/pravo/subyekti_obyekti_pravoohoronnoyi_sistemi.
5. Дяченко В. І. Система правоохоронних органів : навч. посіб. / Дяченко В. І. – Київ : КНЕУ, 2003. – 320 с.
6. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України : навч. посіб. / В. С. Ковальський, В. Т. Білоус, С. Е. Демський та ін. ; відп.

ред. Я. Кондратьєв. – Київ : Юрінком Інтер, 2002. – 320 с.

7. Кельман М. С. Загальна теорія держави і права : підручник / М. С. Кельман, О. Г. Мурашин. – Київ : Кондор, 2006. – 477 с.

8. Організація судових та правоохоронних органів : підручник / І. Є. Марочкін, Л. М. Москвич, П. М. Каркач та ін. ; за ред. І. Є. Марочкіна. – Харків : Право, 2013. – 448 с.

9. Захист Конституційного ладу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1292052246874/pravo/za_hist_konstitutsiyного_ladu_ukrayini.

10. Правоохоронна діяльність. Правоохоронні органи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://radnuk.info/pidrychnuku/sydoviorgonu/502-tuxui/10771-----l----r-s-l----.html>.

11. Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо посилення боротьби зі злочинністю» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/396/94>.

12. Організація судових та правоохоронних органів : підруч. для студ. юрид. спец. вищих навч. закл. / І. Є. Марочкін, Н. В. Сібільова, В. П. Тихий та ін. ; за ред. І. Є. Марочкіна, Н. В. Сібільової. – Харків : Одиссей, 2007. – 528 с.

Гриценко В. Г. Завдання правоохоронної системи України / В. Г. Гриценко // Форум права. – 2014. – № 4. – С. 89–92 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_4_18.pdf

Виконано дослідження підходів до розуміння поняття «завдання правоохоронної системи в Україні», запропоновано авторське бачення вказаного поняття, визначено основні завдання, вирішення яких ставить перед собою правоохоронна система України.

Гриценко В.Г. Задания правоохранительной системы Украины

Выполнено исследование подходов к пониманию понятия «задача правоохранительной системы в Украине», предложено авторское видение указанного понятия, определены основные задачи, решение которых ставит перед собой правоохранительная система Украины.

Gritsenko V.G. Objectives of Law Enforcement System in Ukraine

The article investigates approaches to understanding the concept of «objectives of law enforcement system in Ukraine», given the author's vision about this concept, analyzed the basic tasks that poses on the law enforcement system of Ukraine.